

Biró Bertold

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG EZÜST ÉRDEMKERESZTJÉVEL ELISMERT KÖNYVKÖTŐMESTER

Matusek-Faludi Viktória

Biró Bertold sokak által ismert könyvkötő szakember, aki szakmai tudásából és kétékezi munkájából teremtett magának megélhetést Békéscsabán. Több évtizedre nyúlik vissza ismeretségünk és kevés nála lelkebb szakemberrel találkoztam.

A könyv szeretete, a könyvkötés története és a műves mesterfogások ifjú korától a vérében van. Már azt megelőzően, hogy a workshopok divattá váltak, Berti nagy odaadással fáradozott a könyv szeretetének átadásán, a könyvkötés mint alkotó munka megszerettetésén. Számos alkalommal találkozhattunk vele vásárokon a Budai Várban a mesterségek utcáján, de a Könyvkötő Ipartestület rendezvényein is. Évek óta szervez nyári táborokat gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt, ahol a könyvkötés és a nyomdászat történetébe ad bepillantást. Nem rest középkori gúnyát ölteni és időutazást tenni az érdeklődőkkel. Bauer Barbarát, a Bíborbetűk című regény íróját is megihlette az a hangulat, amit egy könyvkötőtábor alkalmával létrehozott a békéscsabai könyvkötő mester.

Szívén viseli a szakmatörténeti ereklyék sorát, mindent megtesz a muzeális kincsek megmentéséért. Biró Bertold könyvkötőmesterrel beszélgettünk, aki 2023. augusztus 20-án a Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztjét vehette át szakmai munkája elismeréseként.

Gyermekként mindig vonzott a cirkusz világa, a különleges akrobatikai mozgások, veszélyes produkciók, a bűvészek és bohócok szórakoztató szereplése, egész gyerekkoromban arra készültem, hogy egy ilyen világban fogom élni az életem. Egy baleset véget vetett dédelgetett álmaimnak. 1980. szeptember 15-dike volt, amikor felkeresett a volt osztályfőnököm Sz. Pesti Éva, hogy volna-e kedvem könyvkötést tanulni, mert Szemenkár Magdolna könyvkötő jelezte, hogy szívesen fogadna egy fiútanulót. A tanév már javában folyt mire döntöttem, hogy könyvkötészetet tanulok, így a Tevan Andor

Nyomdaipari Szakközépiskolában folytattam tanulmányaimat, ami akkor egy új iskola volt, a legkorszerűbb gépekkel felszerelve.

A nyomdaipari fotóműhelyben és egy szigorúan őrzött fényszedő teremben is folyt a képzés, ami az én tanulmányaimban ugyan nem szerepelt, de nagyon érdekelt. Az akkori szakmai igazgató Kovács Sándor engedélyt adott, hogy ezeken az eszközökön is tanulhassak. Hamarosan szabad bejárásom volt a fotólaborba, a fotózás és a labor-munka minden mélységeibe betekinhettem.

A nyomdaipari szakma minden területe érdekelt, és úgy érzem jó szakmai tanárok tanítottak, akikkel a mai napig is jó kapcsolatot ápolok: Kovács Sándor és felesége Kovács Sándorné Tatjana, dr. Hajdúné Felföldi Irén, Mayerhoffer Miklós, Kovács Gyuláné Veronika és az osztályfőnököm Fekete Ilona.

A gyakorlati képzést Szemenkár Magdolna könyvkötőmester műhelyében sajátítottam el, de a Kner nyomdában is sok időt töltöttem, így megismerhettem nem csak a kézműves, hanem a nagyüzemi könyvkötés világát is.

A mesterem az első naptól nagyon szigorú volt. Kaptam egy műhelykulcsot, megmutatta minden eszközét, a gépeket, az anyagokat, vegyszereket és azoknak használatát és veszélyét, illetve az értékeket, amelyekre vigyázni kell. A műhelyért én feleltem, reggel vizet hoztam a kútról, felmos-tam a padlót, feltöltöttem a kézmosót vízzel, a levágott papírszéleket zsákba tömtem. A csempesparheltbe begyújtottam, megfőztem a ragasztót, és nyolc óra előtt tíz perccel felraktam a kotyogóba a kávéfőni.

Mesterem a könyv varrástechnikáit tanította meg először, és amíg nem tudtam tökéletesen és gyorsan varrni, addig nem tanított mást. Jó vastag közlönyök, iktatók és anyakönyvek voltak, délutánra a kezeim jól elfáradtak. Varrás közben tilos volt beleolvasni a könyvekbe, azt mondta, az nem rád tartozik, ez munka, olvasni otthon a karosszékben kell a szabadidőben. Ezt nehéz volt megszokni, hiszen olyan sok érdekes könyvvel találkoztam. Talán három hónap is eltelt, lettél elém egy 60 ívből álló bibliát, amit egy óra alatt kellett felvarnom, nekiálltam és 59 perc alatt sikerült felvarnom. Átmentem az első viz-

gán. Ettől kezdve minden munkafolyamatba bevont, mindent aprólékosan megmutatott, és azt mondta, így kell megcsinálni szakszerűen, de ha kitalálsz jobbat, csináld úgy. Elvitt szakmai találkozókra, ahol megismertem nagyon sok mestert és műhelyt. Minden műhelyben vannak sajátos szakmai fogások. Mindenütt tanultam újat, s ha lehetne, visszaállítanám a vándorinasként megszerzhető tudást.

1983-ban szakmunkásvizsgát tettem, a KNER nyomdában dolgoztam egy évet, ezt követően Németországban és Svájcban dolgoztam kisebb nyomdákban, végül visszakerültem mesterem műhelyébe alkalmazottként. 1996-tól egyéni vállalkozóként dolgozom, 2002-től saját műhelyben.

1998-ban megismerkedtem Krón Ernő marosvásárhelyi könyvkötőmesterrel, aki egy igazi régi vágású szakember volt, egy többgenerációs díszmű könyvkötő dinasztia leszármazottja. Barátságunk nehezen indult, többször jártam nála, és kértem, hogy tanítson, de egy ideig nem vett komolyan. Egy beszélgetésünk közben rámutatott a szekrény tetejére, ahol különleges díszdobozok voltak. Leemelte őket, megmutatta a mestermunkákat és sorolta: ezt az apám, ezt a nagyapám, ezt az ükapám és így tovább készítette. Nézegettem a dobozokat, és láttam, hogy olyan mesteri tudással készültek, amelyeket ak-

Az első könyvtári foglalkozás. Fotó, BMK

kor még nem ismertem. Úgy éreztem, muszáj a mester bizalmába kerülnöm, és azt kértem, engedje meg, hogy elkészítsek egy különleges dobozt az ő műhelyében. Papírt, ceruzát adott, tervezd meg, lássam. Lerajzoltam egy honfoglaló íjat és még kettőt háromszögben összefogatva. Ekkor megkérdezte: mi ez? Ez lesz a doboz teteje és az oldala is követni fogja ezt a formát. Mi lesz rajta a díszítés? Azt még nem tudom, választoltam. Ekkor kinyitott egy faládát, ami tele volt különböző réz- és ezüstveretekkel, életemben nem láttam ilyet. Azt mondta, választhatsz ezekből. Neki is kezdtem a doboz készítésének, de nem engedte, hogy a műhelyben dolgozzak, csak a műhely lépcsőjén. Egy teljes napig ott formáltam a szürkelemezt, vágtam, reszeltem, áztattam, csiszoltam, mire kezdett kialakulni a forma. Ernő bácsi ránézett, és megszólalt, látom lesz belőle valami, holnap már bejöhetsz a műhelybe. Három nap alatt készültem el a munkával, a mester végig nézte az egész folyamatot. Amikor a kezébe adtam a kész munkát, körbeforgatta, és azt mondta, fiam, szívesen tanítalak, ami a műhelyemben van, bármit használhatsz, ha kell, támogatlak, még akár anyagilag is. Ezután sok időt töltöttünk el együtt, ő megmutatta nekem a régi, én pedig megmutattam neki a modern techni-

kákat. A reformáció emlékévében, 2017-ben készítettem egy középkori nyomtatószerkezetet. A Budai Várban megrendezett Mesterségek Ünnepe rendezvényen ezzel az eszközzel terveztem bemutatózni. A következő találkozásunkon szóba hoztam a tervemet, és megmutattam a fotókat a szerkezeetről. Ő csak csóválta a fejét, látom, te soha nem nyugszol. Levitt egy pincehelyiségbe, rámutatott egy patinás szekrénykére, és mondta, hogy azt 1947-ben, az államosításkor rejtették el a szülei, a Székely Kalendárium összes nyomóformája benne található, ezt most neked adom, te majd tudod, mit kell vele csinálni. Ezek a nyomóformák 70 év után a Budai Várban nyalhattak újra festéket, hogy megmutassák magukat a kíváncsi szemeknek. Ernő bácsi révén bejuthattam a Teleki Téka könyvtárába, ahol ősnymtatványokat és corvinákat is megfoghattam, mivel 2001-től 2008-ig a vállalkozás mellett szakoktatóként is dolgoztam a Szentgyörgyi Albert iskolában, tanítványaimat is minden évben elvittem egy ilyen különleges szakmai útra Erdélybe. Ebben nagy anyagi segítséget nyújtott számunkra a Kner-Tevan Alapítvány. 2007-ben egy zseniálisan jó osztállyal foglalkoztam. Megkérdeztem a diákokat, lenne-e kedvük egy könyvkötészeti bemutatóhoz? A diákok lelkesedése felbátorított,

Így megkerestem egy könyvkötőmester barátom fiát, aki Egerben működtetett egy magániskolát, hogy tudnának-e fogadni minket egy ilyen bemutatóval. Azt mondta, szívesen, de az iskolának 240 diákja és 12 tanára van, és mindenkinek látni kellene. Így a bemutató háromnapos lett. Készítettem egy kiállítást, ami bemutatta a könyvkötő szakmát és szerszámaidat, a diákjaim pedig öt munkafázisra bontva elmagyarázták és bemutatták, hogyan készül el a könyv. A bemutató után minden résztvevő elkészíthetett egy kis dobozt és egy A6-os könyvet monogrammal. A bemutató nagyon sikeres volt, és ezen felbuzdulva megterveztem különböző korosztályok számára rövidebb-hosszabb foglalkozásokat. A bemutatók elterjesztésében nagy segítségemre volt a Békés Megyei Könyvtár. A megye területén működő könyvtárak részére kiajánlotta és finanszírozta a programokat. A díjlaborban kialakítottak egy könyvkötő sarkot, amit felszereltek korszerű kötészeti gépekkel és szerszámokkal, így szakköröket is tarthatunk ott.

Fontosnak tartom, hogy a foglalkozásaimon a résztvevők megismerhessék az alkotás örömét és belekóstolhassanak egy olyan szakmába, aminek a kreativitástartalma határtalan. A műhelyben is fontosnak tartom az alkotást, az egyszerű munkafolyamatokba is bele lehet csempészni egy kicsi különlegességet, egy gömbölyített sarkot, egy párnázott táblát, egy bordázott gerincet vagy egy különleges előéket, ezt a megrendelőik is értékelik.

A Békés Megyei Népművészeti Egyesülettel 2008-ban indult az együttműködésem, Tóthné Kis Szilvia megkeresett, hogy a Reneszánsz virágai pályázathoz egy vert csipke beszállítói mintakönyvre lenne szükségük, amit az elképzelés szerint elkészítettem. A könyv nívódíjat kapott és ki volt állítva a Budavári Palotában. Ezen fel-

lelkesülve hívott meg az egyesület vezetője Pál Miklósné Anci, hogy vegyek részt a Mesterségek Ünnepeén egy reneszánszos könyvkötés bemutatóval. Az együttműködés nagyon termékeny lett, sok népművésszel sikerült jól együttműködni és jó eredményeket elérni az évek folyamán. Az egyesület nyári táborain azóta könyvkötő csoport is indul, elég szép létszámmal. Mindig vannak kezdők, és vannak rendszeresen visszatérők, akik már magas színvonalon tudnak alkotni.

Az állami kitüntetésre a Békés Megyei Népművészeti Egyesület terjesztett fel. Ez titkosan megy, pár nappal a kitüntetés előtt értesültem a díjról, mely nagyon meglepett.

Az évek folyamán több díjat és kitüntetést is kaptam, ezek közül felsorolok néhányat:

- ♦ 2013-ban a Nyomda- és Papíripari Szövetség Pro Typographia ezüst fokozatú díját,
- ♦ 2015-ben a Könyvkötők Országos Ipartestületétől Könyvkötő mester Címet,
- ♦ 2015-ben az Ipartestületek Országos Szövetsége A Magyar Kézművességért díj arany fokozatát adományozta részemre,
- ♦ 2016-ban a XXVIII. Kisjankó Bori Országos Hímzőpályázaton az Emberi Erőforrások Minisztériuma Különböző szakmák mestereinek kiemelt különdíjában részesültem,
- ♦ 2021-ben az Élő Népművészet, a 17. Országos Népművészeti Kiállítás zsűrije Békés Megyei Népművészeti Egyesület, Könyvkötők és „Rézangyalok” műhelyeinek egyik vezetőjeként Arany oklevelet adományozott részemre.

2023-ban negyven éve annak, hogy a könyvkötő szakmát folytatom, amely a mai napig tud újat mutatni számomra. Sohasem éreztem munkának. Amikor visszagondolok a 95 éves Ernő bácsi szavaira, „Na, gyere fiam, játszunk egy kicsit!”, azt gondolom, ez egy jó felhívás. Mostanában a kézi könyvkötő szakmát kevesen választják, valószínű azért, mert ebből a szakmából nem lehet meggazdagodni, de normális megélhetést viszont biztosít. Aki érez magában némi kreativitást, bátran próbálkozzon ezzel a foglalatossággal, akár csak hobbiszinten is. Lehet, hogy kisebb segítség szükséges az elején, de később sok öröme lesz benne.

Amelyik szakmát a régi ritka mesterségek közé sorolják, elindul az elmúlás felé, de akik még művelik, tehetnek azért, hogy ne menjen feledésbe.